

Helge Normann Nilsen

PETER EGGES *HANSINE SOLSTAD*

Hansine Solstad er trønderdikteren Egges mest kjente roman.¹

Den foregår stort sett i «Inndalen» (Ogndalen), «Sandmoan» (Steinkjer) og Trondheim i tida fra ca. 1850 til de første tiår av det tjuende århundret. Den er fortellinga om ei bondejentes liv, et offer for fattigdom og for ondsinnet sladder og rykter. Allerede på første side føres vi inn i hovedtemaet, Hansines kamp mot de farer som truer henne. Hun lider vondt som gjeterjente hos fremmede på Fuglemgarden og står overfor vargen ute i marka: «Vargen! Vargen! sa det inne i Hansine; hun sto langt inne i skogen og så inn i en busk mellom høye graner, så inn i to øyne i løvet. Hun hadde aldri sett slike før, men i samme stund hun ble var dem, visste hun at de hørte vargen til.» Ulven er ute etter sauene hennes, men den modige jenta trosser rovdyret og holder det på avstand.

Fattigdommen har ført henne til Fuglem og de gjerrige sjøfolka der. De venter lengst mulig med å skaffe henne nye sko, og jenta må gå barbeint når det er rim på marka om høsten. Men hun overlever, og seinere i livet får hun også bruk for sin styrke til å stå imot de prøvelsene hun må gjennomgå. Hansines historie er i store trekk basert på livsforløpet til forfatterens mor Oline Wibe, og Egge har gjort det klart at han har brukt biografisk stoff i flere av sine trønderromaner: «Det som mor og far fortalte om sin barndom og ungdom, og det som mostre og fastre og bestemødre fortalte om sitt og slektens liv bakover i uminnelige tider, det har jeg brukt i 'Inde i Fjordene', 'Hansine Solstad', 'Drømmen', 'Gjester' og andre bøker. Jeg ble fortrolig både med byen og landet, lærte to miljøer å kjenne.»²

Olines far kom fra garden Kjørås i Ogndalen, men han mistet den da hun var to år gammel. Hun måtte derfor på gjeting i barndommen og bodde ei tid i Steinkjer hos foreldra. Deretter kom hun til Trondheim som tjenestejente og ble gift med Olaus Egge som kom fra husmannsplassen Eggeskogen under den kjente garden Egge ved Steinkjer. Olaus var i lang tid kjørekar hos kjøpmann Christian Løcke i Prinsens gate 34 før han fikk sin egen vognmannsforretning. Oline beskrives av sin sønn som ei levende slektstavle, ei sterk, ættestolt og sjølloppofrende kvinne, og mye av dette finner vi igjen i Hansineskikkelsen. Kjørås er omdøpt til Langåsen i romanen, og det heter seg også at Hansines mor var født der mens det i virkeligheten var faren. Egges mormor var født Olava Østerås. Som de fleste romanforfattere bruker Egge sitt biografiske materiale på en relativt fri måte. Morfaren Peder Kjørås var såkalt rådsdreng hos jomfru Gram på garden Wibe ikke langt fra Kjørås

og fikk hennes tillatelse til å ta navnet Wibe. Det nye navnet var forbundet med en viss status. I romanen heter han Hågen Solstad og er sersjant. Peder Wibe var underoffiser, og det ga status i datidas samfunn.

Hansine klarer å komme seg vekk fra Fuglem og får tilhold hos skyldfolket sitt på garden Haugom, men Ola Fuglem og Gurianna, kjerringa hans, setter ut et falskt rykte om at Hansine er tjuvaktig. Ola er fornærmet fordi han føler at jenta synes bedre om seg sjøl enn om arbeidsgiveren sin. Med rette, kan en legge til. Han slår henne også en gang slik at hun svimer av. Slik barnemishandling var nok mer vanlig da enn nå, og Egge kritiserte den gjentatte ganger i sine bøker. Han fikk sjøl smake fysisk avstraffelse som elev ved barneskolen i Waisenhuset i Trondheim. Den triste ironi i *Hansine Solstad* er at hovedpersonen er intelligent og ressurssterk på alle måter uten å få brukt seg sjøl på en riktig og rettferdig måte. Samtidig er det slik at hun ikke bare er et hjelpeløst individ som mishandles. Hennes styrke og egenvilje hjelper henne og forhindrer at skildringa blir ensidig sørgelig og patetisk. For Egge er menneskets personlighet og egenvilje like viktig og interessant som de sosiale og økonomiske forhold det befinner seg i. Hans kritikk av samfunnet og menneskers svakhet blir enda mer sterktvirkende på grunn av den balanserte framstillingsform som han bruker i denne og andre romaner.

Fuglemfolkets fattigdom, for eksempel, er ingen unnskyldning for deres ondskap. Hansine sjøl er fullstendig klar over dette, og hennes rettferdssans er tidlig utviklet. Det samme er ættestoltheten, bevisstheten om at faren hadde vært gardeier og at mange i slekta er sjøleiende bønder. Denne stoltheten er hennes forsvar, eller måte å overleve på. Hun synes til og med synd på Ola Fuglem, som er av ringere folk, og han legger henne for hat fordi hun aldri mister sin verdighet og får han til å føle sin smålighet. Når hun forlater Fuglem tar hun han i handa og takker for seg og synes det er leit at han skal miste gjeterjenta si. Hun snur svakhet til styrke og verger seg uten å synke ned til det nivå som dem som forulemper henne befinner seg på.

Det brukes symbolikk for å belyse og understøtte den dystre handlinga. Høstmørket og regnet knuger landskapet, og om vinteren er kulda så sterk at det dundrer i isen på fjorden. Varghyl lyder, og Hansine føler at vargen følger etter henne. De onde kreftene i tilværet er som is og blodtørstige rovdyr. Ryktet forfølger henne, og livet hennes blir forsuret sjøl om hun er flink på skolen og gjør seg fordelaktig bemerket hvor hun enn kommer. Hun går på omgangsskole som holdes på kjøkkenet på en av gardene i området. På denne tida, i 1850-åra, var det mest i byene at det fantes egne skolebygninger. Det kan også nevnes at på Hansines konfirmasjonsdag ser folk for første gang en dampbåt ute på fjorden. Dette skjedde faktisk i 1856, da Oline Wibe var 16 år gammel.

Så skjer det fatale. Presten Linge, som forbereder konfirmantene i bygda, sakner en gullskilling som han hadde lagt fra seg på skrivebordet, og ryktene begynner å svirre om hvem som kan ha stjålet den. Mistanken retter seg mot

Hansine, men i kirka på konfirmasjonsdagen slår hun tilbake. Hun er nummer en på kirkegulvet, og når presten spør henne hvilket bud hun synes er det viktigste, svarer hun høyt og tydelig og med adresse til forsamlinga at det er det åttende, det som sier at en ikke skal bære falskt vitnesbyrd mot sin neste. Slik beskrives hennes ord og ekkoet av dem: «Det nådde opp til Gud og engleskaren, som satt omkring ham, et stille rop, og alt var i ropet – klage, bitterhet, tross, håp, fortrøstning.» Egge skildrer her Hansines håp og tro, ikke sin egen, men han kan leve seg inn i hennes forestillingsverden. I religiøse spørsmål er det vanligvis avstand mellom forfatteren og hans personer. Egge var ikke-troende og har karakterisert seg sjøl som den «kristne ateist.» Som så mange andre i landet var han sterkt påvirket av kristen moral. Men Hansine står altså oppreist i stormen og retter en rettferdig anklage mot hele bygda, også presten, som har antydnet at en av konfirmantene har begått tjuveriet.

Hansine har det ellers bra på Haugom, men i en bestemt episode viser Egge tidas kvinnediskriminerende holdninger. Andreas Haugom tar henne med en tur til Sandmoan der han og hun skal treffe familien, og i samværet blir det adskillige drammer både på sersjant Solstad og Andreas. På veien hjem sovner Andreas og Hansine må ta tømmene. Dette klarer hun svært godt, men når husbonden våkner triver han tømmene og skjeller fordi ei jente, ei «veikjunge,» har dristet seg til å ta styringa. Dette er i grunnen et bilde på hele Hansines liv. Gjennom det meste av teksten framheves hennes dyktighet og kompetanse på flere områder som mannssamfunnet definerte som sine egne. Hun overgår alle menn hun kommer i kontakt med, og Egge inntar, både her og i andre tekster, klart feministiske standpunkter.

I skildringa av Hansines foreldre og søsken er det fattigdommen og de harde kår i datidas samfunn som understrekes. Familien, med ni barn (åtte i virkeligheten), prøver å slå seg igjennom på Sandmoan, men de lever et usikkert liv. Sersjant Solstad lykkes ikke med sine virksomheter og tyr også til det sterke, mora sliter seg ut, og barna må på gjeting. Hansine har lært sin kristendom, men hun har likevel forståelse for faren og hans vanskeligheter. Hun synes ikke at han er en stor synder og later til å innse at det er omgivelsenes trykk som har en god del av ansvaret for skjebnen til en type som han. Denne tendensen til determinisme står i motsetning til den understreking av eget ansvar som ellers preger denne og andre av Egges tekster. Men i romanen *Vi uskyldige* nærmer han seg det syn at alle til sjuende og sist er uskyldige. Det er ytre krefter og omstendigheter som bestemmer.

Hansine får post som tjenestejente hos fogden Bassøe, men hun blir forskrekket over oppførselen til fogden og frua hans. De både krangler og kysser rett for synet på henne, og de kjefter tilogmed på de minste barna sine. De kommer uheldig ut sammenlignet med de fleste av menneskene i det

bygdemiljøet Hansine kommer fra, der en viss verdighet og tilbakeholdenhet preger folk. Trøndernes sindighet og diskresjon er ofte poengtert av Egge.

Hansine er blitt en skjønnhet: «Lyst hår bustet og krøllet seg frem på begge sider av ansiktet, som hadde sterke øyne med en tett, blå glans. Nesen var høy og kvass. Munnen rød og rik og skutt frem.» Det er å vente at hun får flere beilere, deriblant en Gabriel Nettet, som er mye eldre enn henne men sitter med en stor gard. Men hun er innstilt på å gifte seg med han for å gjenopprette sin egen og slektas ære. Garden Nettet later til, i likhet med Borg i *Inne i fjordene*, å være basert på Rol på Inderøy. Egges morbror, Jakob Pedersen Wibe, giftet seg til denne flotte garden i 1862, og Egge var ofte på sommerferie der i barndommen. Rol er fremdeles i Wibeslektas eie.

Hansines far skriver til henne fra Sandmoan og hevder at det er hennes plikt å gifte seg med Gabriel fordi han og mora vil det. Han bruker Bibelen som pressmiddel mot datteren, noe som en føler at det tas avstand fra i teksten. Det samme gjelder religionens formuleringer om at fedrenes synder skal hjemsesøkes på deres etterkommere som det var vanlig å tro på: «Men moren tvilte ikke om at det var en Herrens straffedom at det hadde gått slik til akters med henne sjøl og hennes.» Men Hansine klarer ikke å forstå dette sjøl om hun forblir en troende hele sitt liv. Det var ikke å vente, sjøl av en som henne, at hun skulle sette seg opp mot tro og kirke som sådan på den tida. Egge avviser både tanken om en personlig Gud og et liv etter døden, men samtidig synes han å tro på en slags evige verdier av moralsk og dels også estetisk art som mennesket bør strebe mot og la seg inspirere av. Det gode er et potensiale i mennesket, og skjønnheten, særlig i naturen, er opphøyd og kan inspirere til god livsførsel. Men det er interessant at han bruker ordet «evig» om verdiene. Det kan tyde på en anerkjennelse av en åndelig, metafysisk virkelighet som bringer tanken hen på religion likevel.

For Hansine blir verdighet en avgjørende faktor. Hun er fast bestemt på å bevare den og på den måten beskytte seg sjøl og sin integritet, som også er fundamentalt viktig. Tidlig bestemmer hun seg for å komme ut av fattigdommen. Hun mener at det er nødvendig for å unngå ydmykelser og kunne forsvare seg sjøl og sitt rykte. Dette blir hennes motivasjon framover i livet. Hun beslutter seg også til å reise bort, komme vekk fra alt det vonde, men sjøl om hun til slutt kommer til Trondheim, viser dette seg å være umulig. Alle hennes forsøk på å tilintetgjøre sladderer og skaffe seg en uinntagelig posisjon i samfunnet mislykkes. Dette blir et mønster i hele handlingsgangen. Hennes drømmer blir til intet, noe som også er et tilbakevendende motiv i Egges tekster.

I sin angst ser hun, som i et syn, de som har mistenkt og plaget henne: «Øyne som hadde gjort tegn til andre øyne, da de ble var henne. Hodet som hadde søkt inn til hverandre for å tale sakte sammen. Mange så hun utydelig, de var liksom ikke til å skille fra hverandre. Mann-Ola på Fuglem var klar, det lyste ondt ut mellom øyenlokkene, som nesten var knept i hop.» En rekke

av Egges personer har slike opplevelser, som kan forstås som fantasier på grensen til hallusinasjoner, fremkalt av sterke sinnsbevegelser og påkjenninger. Slikt var kanskje vanligere i tidligere tider da folk ikke ble fylt opp med mediainntrykk fra morgen til kveld. Den enkeltes fantasi kunne være mer aktiv og sjølstendig. Men ikke noe tyder på at disse synene er ment som manifestasjoner av noe overnaturlig eller magisk.

Etter episoden i kirka ser det en stund ut til at Hansine skal komme på of-fensiven i forhold til ryktene, men så er hun uheldig igjen. Hun får en gullmynt av en ingeniør Brinchmann og går i banken med den i sin godtroenhet. Dermed blir hun pånytt mistenkt for å ha tatt prestens mynt. Hun erklærer sin uskyld overfor han, men han tviler på hennes ord, og da viser hun han et ansikt som gjør inntrykk: «Han hadde sett det akkurat slik før en gang, vrent og hvitt, ukjennelig; det var på konfirmasjonsdagen, da hun vendte det åttende bud mot ham og hele menigheten.» I dette ansiktet står det å lese at hun ikke vil forsvare seg lenger, at hun vil bli trodd, at hun krever rettferd. Men hun har sterke krefter imot seg, sitt kjønn, sin fattigdom, og menneskers feighet og skadefryd. Presten sier at han tror henne, men Hansine avviser dette. Det virker som hun krever at han skal forsvare henne offentlig. En kan undre seg over den styrken Hansine viser i disse situasjonene. Hennes sjøltillit og likevekt hjelper henne.

Etter dette forstøter Gabriel Nasset Hansine. Han tør ikke ta en til ekte som har en mistanke på seg og viser å være feig, som presten. Hansine får heller ikke noen støtte annetsteds fra. Befolkningen, både de fattige og de bedrestilte, har fått sin syndebykk og vil nødig gi slipp på den. Her er en de kan rette sin forakt mot uten å risikere noe sjøl. Men det er en mann, Eivind Hansen, som frir til Hansine og vil ha henne med til Amerika. Men når hun forstår at han også tror hun har stjålet og ikke bryr seg om dette, avviser hun han. Hun vil ikke gifte seg med en som tror hun er en tjuv og dermed avslører sin egen tvilsomme moral. Dessuten tenker hun på sin familie. Hun kan ikke reise fra landet før hun har gjenvunnet sin ære. Denne æres- og slektsfølelsen er blitt karakterisert slik: «Æren er ikke noe privateie, den er hele ættens felles eiendom, fordi ætten til en viss grad utgjør et samlet hele som hver enkelt står ansvarlig overfor. Kommer det en flekk på en av dem, går det ut over hele slekten.»³ Denne tankegangen er stort sett forlatt i dag, og med rette. I vår tid er det slik at et individ har ansvar for seg sjøl. Den kollektive tenkinga hører historia til.

Etter historien med mynten har Hansine fått nok og reiser til Trondheim med en jekt som bruker fem dager på turen inn til den store byen med femten eller atten tusen mennesker, som det står. En kan anta at tidspunktet er ca. 1860, hvis en baserer seg på Olines fødselsår 1840. Hansine stiger i land, ung og vakker, med kvit lue og svart stakk, «med laupen i hånden og korga på armen.» En merker Egges ridderlige, ærbødige og tilbedende holdning til sin edle heltinne. Hun er den mest prominente av de sterke kvinner som befolker

hans romaner, men en kan også nevne Ruth Lind i *Gammelholm*, Siri Sand i *Inne i fjordene* og Grete Jægtvig i *Jægtvig og hans Gud*. En tilsvarende og enda sterkere figur er Falkbergets Ann-Magritt. En tendens til helt- eller heltinnedyrking var ganske vanlig hos norske forfattere i mellomkrigstida, før fascismen og nazismen hadde gjort alle slike holdninger suspekter.

Hansine skal bo midlertidig hos søsteren Julie i Gjeitveita ute i Sanden, et boligområde som Egge også har skrevet om i flere av sine folkelivskildringer. Men Julie og Abraham, mannen hennes, viser seg å være smålige og griske, og Hansines forsøk på å bli gode venner med dem faller dødt til jorda. Julie, med sitt trellesinn, er forøvrig et eksempel på at ætt ikke alltid er tilstrekkelig. Overalt der Hansine ferdes prøver hun å gjøre en innsats og skape orden, vennskap og varme rundt seg, men dumhet, ondskap eller det slemme ryktet ødelegger for henne. I et annet miljø, med et annet utgangspunkt, ville hun ha blomstret og vært et ettertraktet midtpunkt.

I Trondheim kommer Hansine i tjeneste hos kjøpmann Efraim Gotås, en fiskergutt som har arbeidet seg opp og gjerne vil bli akseptert av det etablerte borgerskapet, også kjent som Sjøgategrossererne. Dette er med stor sannsynlighet basert på Olines tid som tjenestejente i Trondheim. Gotås, som seinere Hansine og hennes mann, er en representant for den såkalte «sildeadelen» som spilte en stor rolle i Trondheim i annen halvdel av det 19. århundret. Det var folk som tjente stort på de svære sildeinnsigene langs norskekysten den gang, men som også ofte gikk konkurs. Egge, født 1869, hadde god anledning til å studere dette fenomenet på nært hold i sine unge år i Trondheim og har også skildret en slik sildebaron, Per Botten, i romanen *Han og hans døtre*. Oppkomlingen Gotås blir foraktet av det Egge kaller «de mange ondskapsfulle menneskene i byen.» Ondskaper er resultatet av forskjeller og motsetninger, økonomiske, sosiale eller religiøse, da som nå, og Egge har et våkent øye for den. Gotås er forøvrig en tidlig versjon av Per Botten. Begge driver stort og er svarte i hår, skjegg og øyne, som det heter. Det forekommer også at en hovedperson i en Eggeroman opptrer som bifigur i en annen. Hansine sjøl har en liten rolle i *Han og hans døtre*.

Hansine Solstad inneholder en rekke glimt av kjente steder i 18-hundretallets Trondheim. Jekta hovedpersonen ankommer med driver med strømmen oppover Nidelva fordi det er flo og legger til ved en av bryggene i Sjøgaten, som Kjøpmannsgata het den gang. Hun arbeider i den store gården til Gotås som ligger på Bakkan, som idag omtrent tilsvarer Fjordgata, og i teatret ser hun sketsjer som «Herr Grylle og hans viser» og «Apekatten.» Vi får også vite at teatret blir finansiert av rike menn som Jørgen Lysholm og E. C. Dahl, noe som er historisk riktig. I Ravnkloa er det fisketorg, og der ligger båtene opptrukket i fjæra. Hansine og ektemannen går også på ball i Arbeiderforeningens lokaler, og denne bygningen og de mange aktivitetene der spiller en ganske stor rolle i Egges liv og diktning. Han spilte i foreningens orkester og var en periode journalist i avisa «Dagsposten» som

holdt til der. Bygningen var ferdig i 1878 og står fremdeles i det sørvestre hjørnet av Prinsenkrysset. Hansine er også med på kanefart til Leirfossen, som den gang var et populært utfartssted. Her var det servering på kafeen «Fossestuen,» opprettet i 1892. På slutten av sitt liv får Hansine plass på St. Jørgens hus, aldershjemmet som fremdeles eksisterer og der det gjenstår en bygning fra første halvdel av 1700-tallet.

Etter et par års tjeneste ber Hansine Gotås om en attest, men han vegrer seg for å understreke i attesten at hun er et ærlig menneske. I likhet med presten Linge er han for feig og mistroisk til å gi henne den støtte hun trenger og være seg sitt ansvar bevisst. Hansine får føle det ondes problem på kroppen og kan ikke forstå sin Gud: «Men somme dager undret Hansine seg over hvorledes Gud skulle kunne forsvare at han lot henne li så mye ondt. Kanskje fikk hun aldri oppreisning. Kanskje skulle hun gå hele livet igjennom uten at uretten mot henne ble gjort god igjen. Hva mening kunne Gud ha med dette. Hvorfor hadde han pekt henne ut til et slikt liv?» Hansine, som de andre enkle menneskene Egge skriver om, lever i håpet om at hun en gang skal forstå Guds veier. Men hun får aldri noen forklaring, og leseren sitter igjen med følelsen av at det ikke finnes noen slik, eller en gang en Gud. Mennesket er kastet ut i en verden det ikke forstår. Dette er vel også Egges eget syn ettersom det kommer fram i mye av det han har skrevet.

Men han viser også respekt og forståelse overfor den tro som er en trøst for dem som lider. I et brev fra faren, som det har gått ut med økonomisk, ber han Hansine vende seg til Gud og den styrke Han kan gi: «En vant det indre, det rikt flødende liv, de indre skatte gjennom troskap, flid og ydmykhet under Guds vilje. De siste årene hadde prentet inn i ham at det indre liv til syvende og sist var det eneste liv. Av verden venter jeg intet. Av Gud alt.» Men Hansine vil ha oppreisning i dette liv. Rettferd er det viktigste for henne, og hun blir forskrekket over umoralen hun ser rundt seg i byen. Det er, for eksempel, vanlig at arbeidsfolka stjeler fisk og sild på bryggene, noe Hansine aldri ville gjort sjøl om klasseforskjellene den gang var både store og urettferdige.

Hansine trives ikke i byen, og i den første tida i lengter hun tilbake til landet og syns byfolka er merkelige og ikke kan oppføre seg. Hennes egen sikre adferd og høviskhet står i sterk kontrast til omgivelsene. Hun tilpasser seg likevel etter hvert til byen, og man kan ikke lese *Hansine Solstad* som et verk som utvetydig tar standpunkt for landet og imot byen. Men rent generelt er det en tendens i Egges trønderromaner at det enkle liv som sjøleiene bonde framstilles mer positivt enn livet i byene. Han er trofast mot de moralske verdier han ble oppdradd til: «Egge fastholder de gamle dyder og verdier – de som sto høyt i kurs i bondesamfunnet. Han møter den moderne verdirelativering med et etisk alvor som innebærer at vi aldri kommer i tvil om hva forfatteren mener er riktig og galt.»⁴

Hansine blir gift med bryggemannen Joakim Hauan og setter i gang sitt eget lille fiskeutsalg fra gårdsplassen utenfor boligen deres. Dette minner sterkt om det melkesalg Oline drev i Egges barndomsheim i Dronningens gate 45. Her hadde også faren sin vognmannsforretning, og huset står fremdeles, i rehabilitert stand. Hansines salg går godt. Hun er en gründertype og tar sikte på å bli en velstående kvinne og få dem som har sladret om henne til å bite i seg det de har sagt og trodd. Hun vil ha oppreisning, og hennes rettskaffenhet og sjølrespekt er dyptgående trekk i hennes personlighet. Hun representerer den gamle, norske bondestandens verdier og sjølbevissthet, som Egge forøvrig også kunne være kritisk til når disse holdningene utartet til hovmot. En slik kritikk finner en blant annet i byggeromanen *Inne i fjordene*.

Hansine slåss faktisk også, for sin ære. Når Joakim nøler med å gifte seg med henne etter at hun er blitt gravid går hun løs på han med nevene og tvinger han til å gå med på ekteskap. Det er også hun som foreslår at han skal sette i gang som fiskehandler og får han til å kjøpe egen brygge og bod på Bakkan. Men når hun får flere barn og Joakim utvider forretninga klarer ikke Hansine å føre kontroll med den mer.

Fortellinga flyter ellers rolig, som vanlig er hos Egge, årene går og velstanden og barneflokket øker. Men ryktet består, og Hansine kan ikke unnslipe det. Hun trekker seg tilbake fra alt sosialt liv etter noen ubehagelige opplevelser, deriblant en i en liten kristen menighet. Damene der ønsker å innlemme henne som en omvendt synder og er skinnhellige og sladderaktige. Slike tendenser i lavkirkelige miljøer kjente Egge godt til og retter skytset mot gjentatte ganger i sin produksjon, først i debutromanen *Almue*.

Når Hansine besøker faren på hans dødsleie, forstår hun at til og med han, og de andre i familien, alltid har hatt en liten tvil i seg om hennes uskyld. Hun må innse at hun står helt aleine i verden med den urett hun lider. Joakim driver også firmaet deres på en uansvarlig måte og trosser Hansines advarsler. Hun kan ikke hindre han på grunn av tidas kvinneverdier, som heller ikke hun er i stand til sette spørsmålsteget ved. Joakim er Hansines svake punkt. Da hun falt for han mistet hun sin sedvanlige dømmekraft og må betale prisen seinere. Eros er en kraft som kan forlede sjøl de beste.

Hansines døtre vanker i finere kretser og blir beskjemmet over moras folkelige språk. Hun bærer over med dem, men ikke uten ironi: «De kunne ikke hjelpe for at de var blitt for fine for sin egen mor. Slikt hendte i byene, aldri mellom bønder.» Folkeskikken på landet er klart den beste. Hansine er også glad i og ønsker å bevare den folkelige kulturen hun er vokst opp med. Hun formidler noe av den til barna når de er små: «De kunne alle regler og eventyr som hun kunne. Hun hadde alt fra de lå i vuggen sunget over dem de visestumpene som andre hadde sunget over henne. Hun var glad i det hun hadde hørt og lært av sin egen mor.» Disse tingene er også knyttet til den nasjonale identitet. Egge var ingen høyroestet nasjonalist, men han satte pris på sitt land og dets kultur på sin egen avbalanserte måte.

Det hender at Hansines tro på god ætt blir litt automatisk og overfladisk. Når en av døtrene blir gift med en løytnant som er av såkalt «gammel stormannssætt» blir hun svært glad i denne mannen uten at det later til at hun vet noe særlig om han. Hennes holdning er likefrem elitistisk, og forfatteren har rom for en viss ironi i forhold til sin figur i dette tilfellet. Æresbegrepet har også en vekt og verdi for henne som er påfallende og noe uvant for en moderne leser. Sønnen Hågen ber henne ikke ta det så tungt som hun gjør og minner henne på at det hele hører fortida til, men dette er ikke mulig for henne. På tross av en smule ironi fremstår hun likevel som et idealbilde, en person med dannelse i en verden full av sladder og egoisme.

Dybden i æresfølelsen kommer fram når Hågen blir syk og står i fare for å dø. Hansine ber til Gud for han og er rede til å gi avkall på sin oppreisning bare sønnen får leve. Men i samme øyeblikk stopper hun opp. Dette kan hun likevel ikke gjøre, da får Hågen heller dø. Han overlever, men episoden viser hvordan Hansine nekter å akseptere den urett hun har lidd. Hun er en opprører på dette punkt og krever Gud til regnskap, forlanger en forklaring. Hun er en slags kvinnelig Job, men uten dennes ydmykhet og underkastelse. Joakim Hauan går til slutt konkurs, og Hansine er tilbake i de beskjedne kår hun begynte i. Det er tydelig at dette ikke hadde skjedd om Hansine hadde hatt styringa med det hele. Mann og kone er nå aleine igjen, barna er ute av redet og bryr seg ikke om sin ætt. De ser på foreldra som en belastning. Hansine lider under denne generasjons- og verdikonflikten. Hennes troskap og slektsfølelse betyr ikke noe for unge mennesker, men det antydes at de gamle verdiene, som lojalitet og dybde i følelseslivet, er bedre enn den nye overfladiskheten.

Etter noen år dør Joakim, og da får Hansine brev fra Hågen, som bor i Amerika. Han er kommet på bedre tanker og innser at moras syn på livet nok var det riktige likevel. Han skriver også at han tror på hennes uskyld i forbindelse med ryktene. Hennes rakryggede holdning og integritet er det beste forsvar mot en ond verden: «Han skrev at han hadde bygd seg en festning i sitt eget bryst. Der bodde han gjemt midt i en verden av urettferdighet. Den festningen hadde hun lagt grunnen til hos ham i barndoms- og ungdomsårene.» Dette brevet er til stor trøst for Hansine, som nå ser at hennes livssyn likevel vil leve videre i hennes etterkommere. Festningen i brystet betyr den indre stemme, en tro på seg sjøl og på visse grunnleggende moralske verdier, med andre ord, Egges etiske fundament.

Hansine Solstad får til slutt plass på St. Jørgens hus i Trondheim, grunnlagt 1607. Fra sitt rom har hun kort vei til mannens grav: «Hun hadde å gå de få skrittene oppover den stille Sankt Jørgensveiten og tvers over den stille Bispegaten, så var hun på Domkirkegården og ved graven til Joakim.» Etter noen år får hun så sin oppreisning. Brevet fra ingeniør Brinchmann kommer til rette, og her står det at det var han som hadde gitt henne gullskillingen som en trodde hun hadde stjålet fra presten. Dette brevet, som

hun har ventet på hele livet, har i alle år ligget uåpnet blant fru foged Bassøes papirer. Hansines ulykke skyldes altså tilfeldighetenes spill, og oppreisningen kommer for seint. Fortellinga slutter med disse ord, etter hovedpersonens bortgang: «Hun hadde også lenge stundet etter døden, fordi hun stundet etter å vite Guds mening.» Egge skildrer kontrasten mellom den tro de fleste av hans hovedpersoner har og den virkelighet de opplever, men han gjør det med respekt for deres kristne forestillinger.

Det har vært hevdet, av Sidsel V. Moum, at Hansine blir et offer fordi hun er bundet av bondestandens verdier og er ute av stand til å gå på akkord med seg sjøl. Men det er nettop disse verdier som får tilslutning, så og si, i romanen. En må heller ikke glemme at Hansine blir stemplet og stigmatisert på feilt grunnlag, og det protesterer hun imot. Egges hensikt med denne historien er å få fram det ondes problem, lidelser som påføres uskyldige og troende mennesker. Dette opptok han gjennom hele forfatterskapet, noe som også viser at han ikke kunne la være å engasjere seg i noe som er et religiøst problem sjøl om han var ikke-troende. Hans harme over en gud han ikke trodde på viser kanskje at det var vanskelig for han å kvitte seg helt med den religiøst pregete oppvekst han fikk.

NOTER

- 1) Peter Egge, *Hansine Solstad*, Oslo 1925 og 1994.
- 2) Peter Egge, «Et Stykke Selvbiografi», *Aftenposten*, 17.12, 1932.
- 3) Borgny Sofie Jystad, *Peter Egge og hans trønderromaner*. Oslo 1949, s. 107.
- 4) Øystein Rottem i forord til 1994-utgaven av *Hansine Solstad*, s. vi.